

Lennart Hjelm

1915–2009

Lennart Hjelm disputerade 1948 på en avhandling i ekonomi. Under åren 1941–55 verkade Hjelm inom Lantbruksstyrelsen, Statens Livsmedelskommission, Statens forskningskommission för lantmannabyggnader, Sveriges Lantbruksförbund och Jordbrukets Utrednings-institut. Han utnämndes till professor i lantbrukets driftsekonomi 1955 och i lantbrukets företagsekonomi 1962 vid Lantbrukshögskolan. År 1963 utsågs han till rektor vid Lantbrukshögskolan och när Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU, bildades 1977 blev Lennart Hjelm dess förste rektor.

Lennart Hjelm kom att ingå i en lång rad styrelser och nämnder, bl a i Jordbrukets Forskningsråd, Forskningsrådsnämnden och Riksbankens forskningsnämnd. Hjelm var dessutom ledamot i ett flertal vetenskapliga sällskap och erhöll flera hedersdoktorat. Hårt arbete och en lyhördhet för utvecklingen i omvärlden parad med stor integritet, var viktiga ingredienser i hans personlighet. Hjelm skrev också en självbiografi som endast finns i manuskriptform, *En smålänningsträvsamma liv*. Intresset för lantbrukets historia kom till uttryck bland annat då han var författare till ett av banden i serien Uppsala stads historia (1986) och skrev *Lärdom på Ultuna: lantbruksvetenskapernas utveckling i Sverige* (1986). En kronologiskt ordnad bibliografi över Hjelms publikationer åren 1942–2002 finns i manuskriptform, upprättad av agr. dr. Joosep Nöu.

Lennart Hjelm invaldes i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens allmänna avdelning 1958 och ingick i akademikollegiet 1963–67. Hjelm valdes till preses i akademien för perioden 1984–87. Där verkade han för att akademien via arbetet i kommittéer och seminarier skulle bidra till fördjupning inom olika områden. Han tog initiativ till och ledde själv kommittéerna i forskningspolitik respektive jordbrukspolitik. Under hans ordförandeskap gjordes också en grundlig genomgång av akademiens stadgar, vilka trädde i kraft 1986. Hjelm valdes till hedersledamot i akademien 1987 och erhöll akademiens stora guldmedalj 1989 med motiveringen ”Med synnerlig uppskattning för införandet av den moderna lantbruksekonomi i vårt land, för kraftfullt ledarskap inom jordbruksforskningen samt för bildandet av Sveriges Lantbruksuniversitet”.

Jimmy Lyhagen

Juli 2014

Kungl. Skogs- och lantbruksakademien

EN SMÅLÄNNINGS STRÄVSAMMA LIV

UTBILDNING, VERKSAMHETER, UPPLEVELSER, UTMÄRKELSER

LENNART HJELM

UPPSALA 2008

FRÅN BONDDRÄNG TILL AGRONOM

Som uppfödd på ett småbruk i Småland med 6 syskon var det svårt att skaffa sig utbildning och arbete utanför jordbruket. Från den obligatoriska folkskolan arbetade jag hemma på gården och på en del andra gårdar däromkring. Min far ville nog skaffa sig en större gård, där hans äldre söner skulle kunna arbeta. Men min mor motsatte sig detta kanske genom de erfarenheter hon fått då hennes far misslyckades med att behålla Trollebo gård. I stället började jag läsa på Sörängens folkhögskola, vilket stimulerade mig att gå vidare på utbildningsområdet. Genom den 1932 inrättade lantbrukshögskolan på Ultuna och specialgymnasiet på Vilan i Åkarp och ytterligare jordbrukspraktik i Skåne och Uppland samt en vinterkurs på Tennults lantmannaskola kunde jag kvalificera mig för inträde vid nämnda högskola 1937. Det var snabba och målmedvetna studier av en blyg bonddräng, som dock valdes till ordförande i Sörängens elevkår, vilket kanske antydde anlag för ledning av församlingar. Detta kom sedan att bli utmärkande för min verksamhet. Jag utbildade mig till agronom på ekonomiska linjen, som dock hade mer av naturvetenskap än ekonomi i ämnesregistret. I lantbruksekonomi var professor Ludvig Nannesson min huvudlärare. Han hade ett långt liv bakom sig som pionjär för lantbrukskooperationen och chef för lantbruksförbundet. Han hade även upprättat ett bokföringssystem för svenska jordbruk, vilket senare bearbetades av lantbruksstyrelsen. Detta gav en god inblick i jordbrukets dåtida ekonomi. Som lärare i nationalekonomi hade jag professor Gunnar W. Silverstolpe som förut varit professor vid Göteborgs högskola men lämnat denna för att bedriva författarverksamhet i bl.a. ekonomisk historia. Båda dessa var erfarna och kloka män och hade goda insikter i tidigare års ekonomiska teorier och utveckling baserade på tyska lärofäder. Däremot ingen särskild kontakt med den utveckling som började tränga fram i USA. Mitt ekonomiska kunnande genom agronomexamen var därför inte så omfattande och aktuellt.

FAMILJEBILDNING

I slutet av min ultunatid träffade jag Ingegerd (Inga) Gustafsson. Hon hade växt upp i Hultsfred och gått på Sörängen. Då jag träffade henne studerade hon till sjuksköterska vid UAS med examen 1941. Vi började sällskapa och Inga hälsade på mig ibland under den kalla vintern 1940, varvid min husfru i Sunnersta bjöd på kaffe. Vi förlovade oss 1941 och på nyårsafton 1942 gifte vi oss i Hultsfreds kyrka med Ingas kusin Sten Bergman som vigselförrättare. Vår första gemensamma bostad var i Vällingby. Inga har varit en underbar hustru och har nu i 65 år tagit väl hand om mig och våra barn och gav då upp sin yrkeskarriär. Hon blev den verkliga kraften bakom mig. Biträtt

mig i arbetet, representerat på Ultuna. Uppfostrat våra barn och barnbarn och byggt upp ett hem, som gett oss glädje, nöje och kanske ibland sorg. Vi har fått många gemensamma vänner - även Ingas förtjänst. Men vi har också haft många resor och upplevelser tillsammans. Tyvärr har min verksamhet ofta medfört att jag inte alltid gett Inga det stöd och den omsorg, som hon borde ha fått. År 1943-44 flyttade vi till Lund och där föddes våra barn. Birgitta 1944 och Margareta 1945. Senare i livet fick Margareta två barn - Marianne 1972 och Håkan 1975. Marianne har sedan fått två barn - Erik 2000 och Nora 2004. Håkan har nu barn - Ella 2003. De 6-7 åren i Lund var nog den roligaste tid vi haft trots krig och hårt arbete för mig, vilket band upp även Inga och barnen. Vi bodde vid Trolle Wachtmeisters park där näktergalen sjöng för oss långt fram på nätterna. Vi fick en lägenhet i samma hus som min arbetskamrat Nils Holmkvist med familj bodde i. De blev våra närmaste vänner och den vänskapen har hållit livet igenom. Min blivande chef Alrik Örborn med hustru Greta tog väl hand om oss och hela arbetslaget blev en enda stor familj. Vi fick ett rätt stort socialt umgänge i Skåne och dess rikliga seder med mat och dryck trots krig och ransonering uppskattades mycket. Min lön var rätt så god och vi kunde köpa en ny bil (Ford Prefekt) och betala studieskulder ganska snart. Kriget blev vi medvetna om bl.a. genom att ett bombplan släppte sin last i ett växthus på nära håll. Genom vistelsen i Lund fick vi kontakter även i Halland där Inga hade släktingar och vänner. Där kunde vi också genom Ludvig Nannesson skaffa oss en sommarstugetomt och senare bygga sommarbostäder, vilka har blivit smultronställen för hela vår familj. Denna sommarbostad gränsade intill en byggnad där en av mina studiekamrater från Ultuna, Gunnar Smedgård, har bott samtidigt.

IN PÅ ARBETSMARKNADEN

Utbildningen till agronom tog 3 och ½ år under vilken tid jag även hade rätt långmilitärtjänstgöring. Jag blev där krigskassör och tjänstgjorde bl.a. i Värmland. Efter agronomexamen fick jag omedelbart plats på lantbruksstyrelsen. Det ansågs fint och bra, men jag tyckte att arbetet där var rätt så tråkigt. Efter några månader blev jag erbjuden en tjänst på statens livsmedelskommission. Där fanns en nära studiekamrat från Ultuna, Gunnar Lund, som höll i slaktsektionen, där jag fick syssla med produktion, reglering och konsumtion av kött och fläsk. Trots knappheten under kriget klarade sig Sverige ganska bra bl.a. genom goda insatser av kommissionen. Arbetstakten där var mycket hög och dess ordförande landshövding Bo Hammarskjöld sågs ofta arbeta långt fram på nätterna och krävde föredragning vid 12-13 tiden. Arbetet var intressant och umgänget med arbetskamraterna stimulerande och gav många kontakter i stat och näringsliv. Vid kommissionen var agronomen Alrik Örborn, lärare på Alnarp, tillfälligt utlånad av kommissionen. Han var särskilt intresserad av jordbrukets byggnadsfrågor och hade en dröm att för dessa få bygga upp ett forskningsinstitut (SFL) i Lund. Han var en mycket fantasifull och glad människa med umgänge bl.a. med dåvarande jordbruksministern Per Edvin Sköld. Örborn erbjöd mig en tjänst vid en forskningskommitté som han hoppades kunna utveckla till ett institut. Det skulle arbeta med byggnadsfrågor i jordbruket både tekniskt och ekonomiskt ifråga om planering i samband med byggenskap. Jag skulle där få arbeta mera självständigt. Detta lockade mig mer än den mera stabila byråkratiska vägen. Det var dock ett svårt val. Jag hade visserligen haft kontakter med Skåne genom gymnasiet på Vilan och gödstorps gård. Men Inga hade aldrig varit i Skåne och det var osäkert om hon där skulle få ett passande arbete. Forskningskommittén var också en osäker plats och hade inget tryggt underlag ifråga om sjukvård, pension osv. Det var emellertid inte så roligt att bo i Stockholm, där vi inte hade så många bekanta. Beslutet blev att jag skulle börja på kommittén (SFL) i november 1943. Vi fick en lägenhet där och Inga kunde flytta dit 1944, då hon f.ö. blivit gravid. Det var för henne ett mera osäkert ställningstagande att där bygga upp ett hem och ett nytt umgänge än för mig. Men jag tror att vi aldrig har ångrat oss efter de erfarenheter vi fick i Lund.

SFL I UPPBYGGNAD

Vid SFL tog Nils Holmkvist hand om teknisk byggnadsforskning. Han var civilingenjör från KTH. Gunnar Aspe, som var arkitekt, skulle arbeta med jordbrukets bostadsfrågor. Olle Johansson som var ingenjör med erfarenheter från standardhus i Hulfsfred skulle bistå med beräkningar. Jag själv

skulle arbeta med ekonomiska analyser och planeringsfrågor för jordbruk i samband med bygghälsa. Det hela började bra och efter ett halvt år kom jag ut med ett första meddelande om jordbrukets byggnadskostnader efter dåtida teknik och på olika områden i landet. Det var inget märkvärdigt arbete. Men det första som publicerades på området och fick stor uppmärksamhet. Örborn hade stor förmåga att sprida information åt olika håll. Sedan följde för min del ett tiotal meddelanden om kostnader och planering delvis på faktiska gårdar. Ett var en konstruktion av ett jordbrukets byggnadskostnadsindex som jag senare fick använda som lic. avhandling. Detta index togs senare om hand av statistiska centralbyrån.

FORSKNING INOM ETT KONFLIKTFYLLT OMRÅDE

Jag fann ganska snart att mina kunskaper i ekonomi från Ultuna var bristfälliga för fördjupade studier av olika problem. Jag började därför på fritid vid SFL att läsa till agr. lic. examen i nationalekonomi och lantbruksekonomi. Med min bakgrund skulle detta ske formellt vid lantbrukshögskolan. Då var Nannesson och Silverstolpe mina handledare. Några föreläsningar på denna nivå fanns emellertid inte

PS: Örborn skulle själv sköta ekonomin vid SFL. Men han hade svårt att få anslag. Senare ville han också bedriva jordbruk i kommitténs verksamhet. Det gick inte så bra. Sedan jag slutade blev han tvungen att omorganisera verksamheten, vilket ledde till att han fick sluta som chef och forskningen flyttades till Alnarp och samordnades med lantbrukshögskolan. Då inrättades en professur i byggnadsteknik, som Nils Holmkvist fick så småningom.

heller några seminarier. Jag blev hänvisad till ett flertal läroböcker, som jag skulle tentera på - huvudsakligen tyska, schweiziska och engelska lärofäder. Jag blev färdig med lic. examen i nationalekonomi och lantbruksekonomi 1946 med en avhandling rörande jordbrukets byggnadskostnadsindex. Men mina ambitioner sträcktes dock att gå längre med en doktorsavhandling. Jag hade då fångats av kostnadsberäkningens utveckling och innehåll. Arbetet avsåg närmast att analysera jordbrukskostnadsberäkningar under 1800 och 1900-talen och bedöma deras innebörd. Det var ett konfliktfyllt område både inom lantbrukets och industrins områden. Å ena sidan ansågs att fullständiga produktionskostnader borde beräknas i företagen. Å andra sidan borde det räcka med att beräkna de rörliga kostnaderna för det avsedda projektet. Jag kom fram till att beräkningarna borde anpassas till syftet med desamma. Tyvärr utvecklade jag inte detta så långt som varit önskvärt. Jag fick inte något högt betyg på avhandlingen. Men den blev dock godkänd. Om jag hade väntat ett par år hade jag fått kontakt med de i USA utvecklade produktionsteorierna och hade kunnat anpassa avhandlingen därtill. Avhandlingen försvarades på Ultuna den 10 oktober 1948 och promotion den 3 oktober 1949.

I LANTBRUKSKOOPERATIONENS TJÄNST

Samma dag som jag försvarade min doktorsavhandling kom lantbruksförbundets ekonomidirektör Axel Stensgård till mig och erbjöd mig en tjänst som utredningsman på förbundet. Detta var ett oväntat förslag men svårt att ta ställning till. Inkomstmässigt och ur trygghetssynpunkt förmånligt. Och SFL:s fortsatta verksamhet svårt att bedöma även för mig som inte var tekniker. Men å andra sidan måste ju familjen då flytta till Stockholm och bryta upp från det trevliga umgänget och livet i Lund. Tillslut blev det ändå så att jag tackade ja till erbjudandet från förbundet. Jag började där 1 mars 1949. Vi gavs möjlighet att köpa ett bostadshus på Lidingö, Brevik. Försökte så gott som möjligt att anpassa oss till detta. Det gick inte så bra med svårigheter för flickornas skolgång och rätt ensamt för Inga.

Mitt arbete på förbundet förändrades den 1 juli 1950 genom att Jordbrukets utredningsinstitut inrättades med utredningar rörande jordbrukets ekonomi. Det organiserades i fyra avdelningar med Halvdan Åstrand som chef. Det var ett ganska effektivt gäng. En av avdelningscheferna var Sven Holmström som skulle arbeta med jordbrukets då omfattande prispolitiska regleringar. Honom hade

jag ju träffat på Ultuna och var inte så lätt att samarbeta med. Men det gick ju. För min del gällde det jordbrukets lönsamhetsutveckling och driftsekonomiska frågor i anslutning därtill. Det gav mig möjlighet att förkovra mig på ett område där en tjänst vid lantbrukshögskolan stod öppen efter Nannesson. Den uppehölls dock flera år av professor Nils Westermarck från Helsingfors. För övrigt fanns det inte så många ekonomer med kvalifikationer på området i Sverige, så jag hade ju tur.

Verksamheten på LUI var i många avseenden intressant och givande. Den gav goda insikter i jordbrukets ekonomiska förhållanden. Detta även genom att jag anlätades som föredrags- hållare och författare i lantbrukspressen. I den senare skrev jag många ledare. jag fick också god kontakt med ledare och föregångsmän i det praktiska jordbruket. Jag utsågs som förbundets representant i en expertkommitté för jordbrukets prisutveckling inom IFAP. Det gav en del resor till Paris och Nederländerna. Då professuren i lantbrukets driftsekonomi ledigförklarades i början av 1950-talet, sökte jag den. Och utnämndes till professor vid lantbrukshögskolan från kuli 1955. Norén var jordbruksminister och skrev under beslutet. Jag blev således efterträdare till min gamle lärare och gynnare Ludvig Nannesson. Vid högskolan fanns ytterligare en professor vid ekonomiska institutionen, nämligen i marknadslära, vilken innehades av Karl Fredrik Svärdström. Han hade också arbetat inom lantbruksförbundet. Men därutöver hade institutionen bara ett par assistenter.

PROFESSOR VID LANTBRUKSHÖGSKOLAN

Det var då nödvändigt att flytta med familjen till Uppsala. Det skedde 1957 då vi fick en lägenhet på Odengatan 4 i staden och där fann vi oss tillräta. Men barnen fick ju byta skolor, vilket inte var så lätt. De blev så småningom studenter och kunde gå vidare. Margareta på filosofiska fakulteten och Birgitta på juridiska.

Min lärarverksamhet började med produktionsteorin, som hade utvecklats i nya banor i USA bl. a. genom Earl Heady vid Iowa State College. Föreläsningarna drog studenter även från tidigare årgångar. Viktigt var då att i forskningen föra fram marginella tankar och beräkningar. En tidig studie gjordes på området avseende mjölkproduktionens bedrivande. Den gav helt andra utfodringsnormer än de som hade tillämpats. Växtodlingen och dess gödslingsnormer granskades också.

Det var angeläget att få studenter intresserade att fördjupa sig i driftsekonomi. Några mera framstående ekonomer fanns ju inte vid den tiden. Min första doktorand var Ulf Renborg. Honom hade jag träffat redan på SFL i Lund där han var studentpraktikant. Han blev kvar där och efterträdde mig hos Örborn. Under denna tid tog han ledigt och studerade ett år i USA och förkovrade sig i produktionsteorin. Han utarbetade sedan en doktorsavhandling i linjär planering, vilken blev mycket uppskattad. Då jag blev professor efterträdde han mig på jordbrukets utredningsinstitut och då jag senare blev rektor på Ultuna efterträdde han mig som professor i driftsekonomi. Han blev också dekanus på lantbruksvetenskapliga fakulteten. Men då jag avgick som rektor för SLU blev Mårten Carlsson vald till efterträdare. Han hade varit min student vid ekonomiska institutionen och fått anställning som lärare i trädgårdsekonomi på Alnarp.

Jag fick fler studenter med intresse för vidareutbildning. Bl.a. gällde det Bengt Nekby, Nils-Ivar Isaksson och Hans Linden. Med hjälp av Kellogg Foundation lyckades jag utverka stipendier för dessa för studier i USA. Kellogg Foundation hade vidare vid Iowa State College finansierat en organisation för att studera jordbrukets anpassning under den snabba tekniska utvecklingen på 1960-talet. Ulf Renborg och jag lyckades få anslag från denna foundation att starta en sådan verksamhet även i Sverige, den s.k. ALA-gruppen kom till med Hans Linden som chef och gruppen gjorde sedan intressanta analyser och bedrev rådgivningsverksamhet i vår landsbygd. Bengt Nekby kom att ägna sig åt utvecklingsarbete i Afrika och Nils Ivar Isaksson blev professor i driftsekonomi på Ultuna med engagemang senare i utvecklingsarbetet.

Vid ekonomiska institutionen började jag författa läroböcker i driftsekonomi. En sådan tillkom också på initiativ av LT:s förlag med flera författare från de nordiska länderna; Nils Westermarck och jag var redaktörer för denna. Även i min lärarverksamhet vid Ultuna skrev jag ett flertal populära artiklar i ekonomi. Jag blev också snart anlitad som ledamot och expert i offentliga utredningar. En av de första var 1960 års biologiska utredning, där vi lade fram förslag rörande de biologiska ämnenas utveckling vid svenska universitet. Där föreslogs för första gången en stark expansion av molekylärbiologin, som sedan starkt uppmärksammats världen över. Vid Ultuna fick bland annat Carl-Ivar Bränden en professur i ämnet.

Jag blev också snart ledamot i flera styrelser, som utdelade forskningsanslag och planerade för forskning, bl. a. jordbrukets forskningsråd, Forskningsrådsnämnden samt Riksbankens forskningsnämnd. Detta gav stor erfarenhet och bidrog också till finansiera forskning vid lantbrukshögskolan. Men rätt små ersättningar för mig.

År 1960 fick jag tillfälle att besöka USA. Inga och jag gjorde först en resa från New York till Los Angeles med besök i gamla svenskbygder, San Fransisco och Lincoln, där vi hade en bekant till mig som jag fick på en resa till Indien – Howard Ottoson. Han hade ursprung från Sverige och förstod svenska samt gästade oss i Uppsala ett par gånger. Jag stannade kvar i Lincoln nära en månad och föreläste där vid universitetet. Sedan besökte jag flera universitet i USA bl. a. San Fransisco, Michigan, East Lansing, där jag gästade en bekant – Glenn L. Johnson och slutligen Cornell University i Staten New York som Ultuna hade studentutbyte med. Dessa besök och kontakter även med jordbruksdepartementet i Washington blev av stor betydelse för mig då vi skulle omorganisera jordbrukets högskolor. Vid hemkomsten från USA fick jag i uppdrag av 1962-års jordbruksutredning att göra en studie av det svenska jordbrukets effektivitetsvägar (SOU 1962:69). Där visades genom lineär planeringsmetodik marginella insatser av olika produktionsmedel. Beräkningarna genomfördes av Bertil Johnsson på Uppsala universitets nya stora datamaskin. Dessa beräkningar visade hög produktivitet för mark, djur och inköpta produktionsmedel, särskilt maskiner. Det betydde att en utbyggnad av fastigheterna var gynnsamt. Det hade jag för övrigt visat redan vid SFL, i Lund 1945. Min undersökning av effektivitetsvägarna fick då stor uppmärksamhet både inom jordbruket och även politiskt. En del uppfattade dess resultat så att jag rekommenderade storleksrationalisering överlag. Men jag gjorde inga rekommendationer utan bara visade effekterna av utbyggnad av fastigheterna i produktionen. Erfarenheterna har sedan visat att utvecklingen i jordbruket har gått mycket längre i storleksrationalisering än vad jag hade visat i denna undersökning vara befogat. Jordbrukarna själva tog således till sig undersökningens resultat. Politiskt blev den också starkt uppmärksammad och ledde till en utveckling av lantbruksnämnderna, som då skulle bistå med råd och kapital. De dåvarande hushållningssällskapen var inte särskilt effektiva i nyssnämnda avseenden. Det uppmärksammades bl. a. av den förre jordbruksminister P.E. Sköld. Han tillkallade mig och Ewert Åberg, professor i växtodling, och föreslog att vi skulle skriva en motion till honom att lantbrukshögskolan skulle bilda en särskild rådgivningsorganisation. Detta förslag godtogs av riksdagen och en konsulentorganisation upprättades vid lantbrukshögskolan med konsulenter på flera områden. Jag blev ordförande i denna och Vikar Säfestad chef. Efterhand har emellertid jordbrukarna själva skaffat sig utbildning direkt från skolorna och hushållningssällskapen effektiviserats samt LRF byggt ut en konsulentavdelning. Verksamheten vid lantbrukshögskolan och SLU har därför mer eller mindre avvecklats eller mera inriktats på miljöfrågor och landsbygdsutveckling.

NORDISKT SAMARBETE

Redan 1918 startades en nordisk förening av forskare och lärare (NJF) med syfte att söka diskutera forskningsfrågor och nå samarbete mellan de nordiska länderna. Den drevs av en styrelse för varje land och en gemensam styrelse med en generalsekreterare. I många år var Elias Lunding från Köpenhamn generalsekreterare den lade ner ett omfattande arbete på föreningen, delvis med egna resurser. Kongresser skulle hållas vart tredje år mellan de olika länderna. Efter första världskriget

hölls första kongressen i Oslo. Jag blev starkt intresserad och blev sekreterare i ekonomiska sektionen. Vi utarbetade där en gemensam nomenklatur för det lantbruksekonomiska området. Jag blev också sekreterare i svenska avdelningen och där senare dess ordförande. År 1955 var jag ansvarig för kongressen i Sverige som hölls i Stockholm på riksmuseet. Efter kongressen ledde Inga och jag en resa för en grupp deltagare, vilken var mycket uppskattad. En senare kongress i Sverige hölls i Uppsala med Olle Johanson som ledare och jag som ordförande.

SAMORDNING AV LANTBRUKSHÖGSKOLAN

När jag blev professor vid lantbrukshögskolan var Ragnar Nilsson rektor. Han hade ryckt upp dess vetenskapliga standard och blev ordförande i en utredning om högskolans organisation och utveckling framöver. Han slutade då som rektor och efterträddes av Gunnar Torstensson. Han var en gammal institutionsagronom med tysk doktorsgrad. Som ledamot i utredningen deltog Per Edvin Sköld, som också låg bakom, lantbrukshögskolans tillkomst och utveckling i hög grad. Utredningen av Nilsson 1963 omfattade organisatoriska förändringar. Bl.a. föreslogs att försöksverksamheten vid ex perimentalfältet i Stockholm, vilken upprättats i slutet av 1800-talet, skulle samordnas med lantbrukshögskolan; den verksamheten flyttas till Ultuna. Denna skulle ha ett eget program och inte längre ledas av överinspektör. Istället skulle den ledas av rektor och en särskild nämnd på institutionerna skulle statsagronomer hålla i försöken. De skulle ha professorskompetens.

Verksamheten vid Alnarp skulle mista agronomutbildningen och erhöjll en mera praktisk utbildning av lantmästare. Utbildning och vetenskaplig verksamhet på trädgårdsområdet blev kvar och fick större omfattning och status. En ny utbildning av landskapsarkitekter skapades. Med problem i början genom brist på lärare. Den utsedde professorn Per Friberg blev inte väl mottagen av studenterna, som ville ha en mera planeringsinriktad utbildning. Och strejkade därför i undervisningen. Förhållandena förbättrades efterhand genom att lärare från Norge anställdes. Utbildningen fick också ett program på Ultuna, och nu torde landskapsarkitektprogrammet vara ett av de mest populära vid SLU - dock med undantag för veterinärprogrammet. Det bygger på flitiga flickor med höga betyg och intresse för hästar.

När Gunnar Torstensson slutade som rektor för lantbrukshögskolan skulle ny rektor väljas av två, kollegier - lärar- och försöks. Jag blev tillfrågad av yngre kolleger om jag ville ställa upp. Till detta var jag rätt tveksam. Min verksamhet vid ekonomiska institutionen hade kommit igång ganska bra och jag hade fått starkt gehör för mina bedömningar av jordbrukets effektivitetsvägar. Inga och barnen var också tveksamma men ställde dock upp. Jag fick majoritet av båda kollegierna. Jag utnämndes till rektor för lantbrukshögskolan från 1 juli 1963. Det blev då fråga om att familjen skulle flytta igen. Det ansågs lämpligt att vi skulle bo på Ultuna i den röda villan (FYLLAN), som Torstensson bott i. Vi fick då som närmaste grannar familjerna Ewert Åberg, Artur Hansson och Ingvar Lindkvist. Det var ett fint gäng att umgås med. Från början var det angeläget att bygga upp samarbete inom högskolans olika verksamheter - mellan forskning och försök. Det krävde många resor och överläggningar. Försöksverksamhetens program utarbetades med hjälp av Inez Johnsson som sekreterare i kollegiet. Denna verksamhet hade relativt goda resurser och viss omläggning till forskningens fromma genomfördes. Samarbete krävdes även med hushållningssällskapen, som skulle genomföra försöken i fält. Nya försöksstallar för djurförsök uppfördes på Kungsängen och senare i Lövsta. Alnarps införlivning med Ultuna var från början ett svårt problem. Men blev så småningom bättre särskilt genom att den administrative chefen där, Ulla Svensson, anslöt sig med detsamma till högskolans nya organisation. Värre var det med den ledande professorn Fredrik Nilsson, som fick bytas ut mot Robert Lamm. Han var en god forskare men hade rätt stora svårigheter med administrativa frågor. Som framgår av min skrift Lärdom på Ultuna startades små läroanstalter på veterinär-, skog och jordbruk, vid mitten av 1959-talet. Först i Västergötland och sedan i Stockholm, Ultuna och Alnarp. De var alla för små för att kunna följa den snabba vetenskapliga utvecklingen. Ombildades dock efterhand till högskolor under jordbruksdepartementet. Försöksverksamheten på experimentalfältet i Stockholm flyttades till

Ultuna.

SAMORDNING AV JORDBRUKSDEPARTEMENTETS HÖGSKOLOR

Som framgått av det föregående har lantbrukssektorns utbildning och vetenskapliga verksamheter samordnats var för sig i jordbruksdepartementets tre högskolor. Detta hade tagit ett tiotal år att genomföra. Det var jordbruksminister Gösta Netzen, som tillsatte utredningen på detta stadium och område. Den interna organisationen utarbetades för jordbrukssektorn av Ragnar Nilsson och genomförandet fick jag som rektor ta hand om. Liknande omgångar med olika personer förekom vid övriga högskolor. Vid lantbrukshögskolan fanns en hel del motsättningar mellan försök- och forskningsföreträdarna, som jag måste övervinna. Det underlättades av att högskolan fick möjlighet att skaffa sig en datamaskin. Den var stor på den tiden. Placerades i den byggnad som kallades Kåken och maskinens namn blev RURIK, dvs. Rask ultunesisk räknemaskin i Kåken. De åtgärder som gjordes under 1960-talet ledde till viss effektivisering av högskoleverksamheten. Men den hade ändå betydande problem. Särskilt veterinär- och lantbrukshögskolorna hade bristfälliga lokaler och den förra snålt med driftmedel. Samtliga högskolor var för små att var för sig bistå jordbruksministern i dennes kamp med finanserna om forskningsresurserna. För min del såg jag fram mot ett mera ingående samarbete över ämnesgränserna mellan jordbruk, skog och veterinärs områden. Som ordförande i 1960-års biologiska utredning hade jag fått lära mig att marken, växtlighet och djurens livsbetingelser i grunden är ett och samma system. Nya specifika kunskaper kan och bör sammanställas från olika håll och kan leda till helt nya framkomstvägar. Jag fick gehör för detta från många forskare och näringsföreträdare. Andra ansåg att ett närmare samarbete borde nedbringa kostnaderna. Särskilt betonades detta från politikerna. Men i verkligheten fanns ändå motstånd, särskilt från skogssidan. Det tog ytterligare tio år att förverkliga ett samgående. Fyra, jordbruksministrar var inkopplade med skilda uppfattningar behov och ortsplacering.

År 1968 tillsatte ändå jordbruksminister Eric Holmkvist en utredning med syfte att söka möjligheter till sammanslagning av lantbrukshögskolan och veterinärhögskolan och flytta den senare till Uppsala. Ett konkret förslag gjordes av utredningsmannen landshövding Manfred Näslund. Men detta mötte stark kritik från veterinärt håll. Efter tre år godtog dock riksdagen förslaget och lade dit att SVA skulle följa med.

Samtidigt med detta gjordes ytterligare ansträngningar att inkludera skogshögskolan i organisationen. Men motstånd restes från flera professorer och näringar. Högskolan utsattes emellertid då för en mera genomgripande ansats. Av regionalpolitiska skäl beslöt riksdagen att utlokalisera flera myndigheter från Stockholm till orter som behövde förstärkning med arbetstillfällen. För skogshögskolans del blev förslaget att den skulle lokaliseras till Umeå - således en splittring gentemot de tankar för att samverka som framförts tidigare. Förslaget mötte naturligtvis stark kritik och riksdagen anpassade utflyttningen till främst de tillämpade ämnena.

Denne hade inte som Gunnar Sträng sådant intresse för dessa högskolor. Omlokaliseringen av veterinär och skogshögskolorna ledde till att ett samarbetsorgan mellan de tre högskolorna bildades med Ragnar Edenman som ordförande. På förslag av denna beslöt regeringen att de skulle ha en gemensam styrelse, ett rektorsämbete och en centralförvaltning. Rektorsämbetet skulle bestå av de tre högskolornas rektorer. Detta fungerade inte så bra. Jordbruksminister Svante Lundkvist uppdrog då åt nämnda styrelse att ompröva organisationen. Då Anders Dahlgren, som jag hade god kontakt med, blev jordbruksminister klippte han till med en proposition i april 1977 om att en högskoleenhet skulle bildas med central förvaltning på Ultuna. Riksdagen godtog detta förslag och enheten fick namnet Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Jag utnämndes till dess förste rektor. Universitetet invigdes i det nya undervisningshuset med en aula som med Strängs tillåtelse fick byggas. Detta skedde med pompa och ståt den 29 november 1977 - 500 år sedan Uppsala universitet bildades. HM konungen förrättade invigningen. Ordförande blev Ragnar Edenman, som jag hade haft som ordförande i lantbrukshögskolans styrelse och umgåtts väl med.

Men med detta var inte alla problem lösta. Jag gjorde dock vid invigningen den förhoppningen att liksom i det gamla bondesamhället, kärleken kommer i efterhand i äktenskapet. Jag var dock inte så naiv att jag trodde att under mina fem år som mitt rektorsförordnande avsåg en sådan förståelse kunde utvecklas vid SLU att en gemensam anda eller image uppstod. Det fanns allt jämnt många kritiker kvar särskilt vid skogsfakulteten som ju hade starkt splittrats och där man ansåg att man arbetade med helt andra problem än vid lantbruksfakulteten. Jag trodde emellertid att en gemensam långsiktplan skulle vara en viktig samarbetskraft. En sådan utarbetades med hjälp av en grupp yngre professorer med Hans-Erik Ohlin som sekreterare. Mårten Carlsson var en stark drivkraft. Långtidsplanen har aldrig utvärderats. Men den ledde till att jag fick träffa många av SLU:s medarbetare på olika platser och uppgifter och höra deras uppfattningar. Vid planens utarbetande hade jag stor nytta av Görel Oskarsson som hade utnämnts till förvaltningschef efter Per Erik Eliasson, som blev statssekreterare hos Anders Dahlgren. Görel hade mod och kraft att angripa svåra problem och gav förvaltningen en central och stabil kraft vid universitetet. Hon medverkade, som jag återkommer till, vid uppbyggnad av genetikcentrum och tog initiativ till uppbyggnad av den gamla ladugårdens höskulle till en fin och uppskattad föreläsningssal och matplats. Efter min tid som rektor inträffade en svår ansats för universitetet genom att jordbruksministrarna Karl-Erik Ohlsson och Margareta Winberg lät finansminister Kjell-Olof Feldt pruta på universitetetsanslag med sammanlagt 150 milj. kr. Denne hade inte som Gunnar Sträng sådant intresse för dessa högskolor. Görel fick genomföra hårda åtgärder för detta, vilket betydde att ett 30-tal professorstjänster inte fick återsättas. Garpenberg fick läggas ner som utbildningsanstalt. Naturligtvis en stor olycka för skogsfakulteten och dess dåvarande och tidigare studenter. Det gick lättare tror jag för veterinärerna att anpassa sig till Uppsala. Dess främste företrädare Ingmar Månsson var positiv till samordningen, även om det berodde på personliga skäl. Den kliniska delen fick tyvärr ganska snart problem med sina lokaler, som byggnadsstyrelsen misskött vid uppförandet och detta ledde till miljöproblem och svårigheter för personalen. Samarbetet med husdjursinstitutionerna ledde efterhand till att en gemensam fakultet skapades för veterinär och husdjursforskning.

Efter samordningen var det möjligt att utbygga vissa närbesläktade områden och få samarbete över gränserna. Först fick jag som pensionär i uppdrag att utreda möjligheter för samarbete mellan SLU:s genetik och växtförädling samt de privata växtförädlingsföretagen. Jag föreslog då ett centrum borde bildas med mer grundläggande forskning och med spjutspetsar till olika jordnära områden. Ett sådant tillkom på Ultuna. Men det behövde en byggnad, jordbruksminister Mats Hellström uppvaktades men hade inga pengar. Han uppdrog då åt mig att söka få fram medel från näringslivet, som ju är mycket beroende av genetiska framsteg och även av forskning och utbildning i mikrobiologi, som främst Görel Oscarsson ansåg borde samförläggas med genetiken. Genom mina kontakter med en rad företag lyckades jag få fram medel för en ny byggnad, vilken placerades på Ultunas marker, där liknande verksamheter tidigare bedrivits. Genetikcentrum invigdes 1990 och har nu två stora framgångsrika institutioner - växtbiologi och skogsgenetik samt mikrobiologi. Genom samordningen har gränsöverskridande kunnat göras för bl.a. växtodlingen, där Kristina Glimelius byggt upp vad hon kallar den gröna sektorns fabrik och ett program för hela livsmedelskedjan under ledning av Ann-Christin Bylund och Rune Andersson. Jordbrukets högskolor hade ett mycket snävt ämnesregister. I högre utbildning knappast bara 5 stora program. Under min tid skapades en ny utbildning avseende landskapsarkitektur.

Den hade som förut nämnts problem i början med sin professor. Men det har löst sig och nu finns sådan utbildning både på Ultuna och Alnarp. Den är eftersökt både av studenter och avnämare. Under senare år har vidare ämnesregistret byggts ut mycket kraftigt med ett 30-tal program och ett stort antal kurser vid universitetet och per korrespondens.

Jordbrukets högskolor var baserade på primära produktionsledet avseende jord- och skogsbruk. Det

sekundära området hade varit ringa uppmärksammat utanför företagen. En utbyggnad hade dock skett vid SIK i Göteborg. När jag slutade som rektor och gick upp till Anders Dahlgren för att tacka och säga farväl sade han att du är för ung att sluta arbeta. Jag ska ge dig en utredning och du får själv välja ämnet och skriva direktiven. Jag valde det sekundära forskningsledet i livsmedelskedjan. En utredning företogs och ledde till betänkandet Livsmedelsforskning (SOU 1'83:69) med Olle Pettersson som sekreterare. Där föreslogs en väsentlig upprustning av denna forskning och utbildning, vilket kom till stånd både i Uppsala och Lund. Som framgår av bilagan fortsatte jag efter pensioneringen med ytterligare utredningar, styrelseuppdrag och författarskap. Den sista skriften var SLU 25 år, som gjordes då jag var 87 år.

MILJÖOMRÅDET

Miljöfrågorna har väl alltid uppmärksammat av jordbrukets högskolor, som ju arbetar med mark, växtlighet, natur överlag. Men då man började tillämpa grundläggande naturvetenskapliga metoder växte fram en nästan ohämmad optimism att effektivisering skulle kunna tillämpas till varje pris. Men medaljen hade även en baksida med plundring av jordens resurser, förgiftning, genetisk påverkan och mentala och fysiska rubbningar. Jag erinrade härom i ett föredrag vid LRF:s stämma 6 juni 1965. Detta hade starkt påtalats i boken Tyst miljö och i vårt land av Palmstierna, Borgström m.fl. Sedan 1960-talet har miljöfrågorna blivit ett viktigt ansvar för SLU:s verksamheter och program i såväl utbildning som forskning. Dess verksamhetsidé lyder nu så här: SLU utvecklar kunskapen om de biologiska naturresurserna och människans hållbara nyttjande av dessa. Detta sker genom utbildning, forskning och fortlöpande miljöanalys. Det är specifikt för SLU att ha en särskild verksamhet för miljöanalys.

BISTÅNDSOMRÅDET

Sedan många år tillbaka har fler enskilda personer rest ut till underutvecklade områden i världen och deltagit i deras utvecklingsåtgärder. Det gäller inte minst personer med utbildning eller anställning vid jordbrukets högskolor och SLU. En av pionjärerna var professorn i obstetrik och generologi vid veterinärhögskolan Nils Lagerlöf. Han arbetade först som expert för FAO i Indien och startade sedan en FAO - Swedish international postgraduate course on veterinary pathology för utländska studenter, vilken fick stor betydelse. Svenska experter i skogstaxering har också anlitats i Indien och Mårten Benötz var inkopplad i etiopiska projekt liksom Björn Lundgren i Kenya.

Lantbrukshögskolan blev från 1967 engagerad med SIDA i ett integrerat utvecklingsprojekt i Etiopien, benämnt CADU. Det omfattade i provinsen Arussi uppbyggnad av forskning och utbildning inom växtodling och husdjurskötsel och veterinära verksamheter samt rådgivning och skolutbildning. Uppbyggnaden leddes av Bengt Nekby, som ju arbetat på lantbrukshögskolan. Då kejsaren Haile Selassie mördades kunde Nils-Ivar Isaksson ändå fullfölja projektet trots oro och revolution. Bengt Nekby fick anställning i Världsbanken och blev chef för dess jordbruksavdelning i Indien. Där fick jag hjälpa honom i tre omgångar 1979-81 med att lägga upp ett försöksprogram för jordbruksförsök vid ett antal, indiska lantbrukshögskolor. Nils Ivar Isaksson blev chef för den u-landsavdelning jag hade inrättat vid lantbrukshögskolan Den har sedermera omvandlats till ett center IRDC vid SLU med flera anställda och i samarbete med SIDA bedriver rekrytering av u-landsarbetare i olika samarbetsländer världen över. Där finns också forskning rörande utvecklingsfrågor.

Den verksamhet på biståndsområdet, som under min tid byggts upp vid SLU blev senare mindre attraktiv för universitetet. Rätt många av dess tjänstemän reste dock ut till olika länder i andra projekt än CADU. Detta beskrivs fortlöpande i publikationen CURRENT, vilken utges genom SLU och finansieras av SIDA, men nu med SLU:s rektor som redaktör. Hon har nyligen uttalat att biståndsverksamheten genom SLU ska få större uppmärksamhet. I fortsättningen är det framför allt Afrikanska länder som behöver bistånd att bygga upp sina verksamheter, inte minst jordbruket.

SLU OCH FRAMTIDEN

Jag är nu för gammal att söka bedöma SLU:s plats i den framtida universitetsvärlden. Men klart torde vara att SLU även fram i tiden måste vara ett sektorsuniversitet där jord och skog, veterinärmedicin och landskapsutveckling är basen för dess forskning och utbildning. Ett nutida och även längre fram överskuggande problem är ju den ragnarök som utbreder sig över oss och vår jord. Det är klimatfrågorna och nersmutsningen av miljön i kring oss. För att skingra dessa orosmoln utan alltför stora välfärd förluster för enskilda människor är mat och trä och dess ursprung och utveckling av nya produkter det primära, liksom också nya kvaliteter och upplevelser i produktionsprocesserna. Detta är ju SLU:s främsta arbetsfält, där den enskilde forskarens ambitioner, kreativitet och samarbetsförmåga blir utslagsgivande.

HOBBYS, FÖRENINGAR; RESOR; REKREATION

De många verksamheter jag haft med ett stort antal sammanträden som krävde noggranna förberedelser, gav ingen tid till så många fritidsaktiviteter. Jag har aldrig spelat bridge, jagat eller fiskat. Vid ingången till pensionsåldern sökte jag och Inga spela lite golf. Men fick inga handikapp. Jag har blivit invald i rätt många föreningar och akademier, vilket kan betraktas som avkoppling eller bildande utbyte på områden utanför min ordinarie verksamhet. Men jag har i regel inte ägnat dessa så stort engagemang. Dock blev jag 1983 vald till preses för Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien (KSLA), dessförinnan hade jag medverkat i dess forskningskommitté med långtidsplanering. Någon politisk förening har jag inte tillhört. En del trodde jag var socialdemokrat genom mitt nära samarbete med dess jordbruksministrar. Men mitt frisinne har nog funnits sedan barndomen.

En exklusiv förening har jag tillhört, nämligen gastronomiska akademien och där med stol nr 16. Prins Bertil hade nr 17 av de totala ledamöterna. Denna akademis främsta uppgift var att sammanträffa två gånger om året med en utomordentlig middag på Tore Wretmans restauranger. Det var han som främst drev akademien. Inga och jag har naturligtvis liksom så många andra nuförtiden gjort många turistresor. Jag vill bara nämna sådana till Egypten, Grekland, Tyskland, Holland, Italien... De flesta resorna gjordes i tjänsten eller finansierades därigenom. I många av dessa följde Inga med. Det gällde förstås resor i vårt avlånga land till Alnarp och Umeå samt försöksplatser i olika delar av landet. En fin resa gjorde vi till Norrland med helikopter till renhjordar ovanför Tärnaby och sedan runt om, till Gällivare, Kiruna, Piteå och Umeå, där de olika försöksstationerna besöktes. Vidare resor i de nordiska länderna som ledamot och ordförande i NJF. I dessa deltog i regel Inga med besök hos goda vänner Eskelands i Norge och Westermarcks i Finland. Inga och jag gjorde en resa till USA 1960 med besök i New York, Washington, gamla svenskbygder samt New Mexico, Grand Canyon, Lincoln, Kalifornien. I Lincoln hade vi bekanta (Ottosons). Inga reste hem från Los Angeles och jag stannade kvar i Lincoln, där jag hade några föreläsningar vid universitetet. Sedan besökte jag flera andra universitet - Berkeley, Minnesota, Chicago Oklahoma, East Lansing Iowa, Cornell och jordbruksadministrationen i Washington. Det gav god information om forskning och utbildning i USA för arbeten i Sverige på Ultunas omvandling. På uppdrag av jordbruksdepartementet var jag svensk representant i OECD:s jordbrukskommitté och motsvarande i EEC. Det ledde till ett 25-tal resor till Paris och många till Genève. Jag var också ledamot i svenska FAO - kommitté med årliga möten i Rom, där Inga fick se mycket mera av dess kyrkor, minnesbyggnader och konstverk än jag.

Den internationella jordbruksekonomiska kommittén, IAAE anordnade sammankomster på olika håll i världen. Inga och jag besökte då Stresa i Italien samt efteråt Rom och Venedig. Likaså Brasilien Sao Paulo, Rio De Janeiro; Brasilia m fl. platser i detta stora land. År 1955 fick jag en resa genom LUI till Indien, där kongressen hölls i Mysore och sedan resa med eget tåg till New Delhi, Agr, Pakistan, Teheran, Turkiet, Ankara och Istanbul. Reste med en dålig DC 5, som måste landa på buken.

Som jag förut nämnt hade jag uppdrag av Världsbanken att medverka i dess jordbruksutveckling i Indien med Bengt Nekby som chef. Det gällde tre omgångar 1979-81, varvid Inga följde med och vi bodde hos Nekbys när vi var i New Delhi. Sedan resor ut till ett 10-tal lantbruksuniversitet runt om i landet. Även med studium av dess palats, kyrkor och minnesmärken och naturligtvis dess folk och natur. Resor för behandling av biståndsfrågor gjordes till bl.a. Etiopien där CADU byggdes upp. Vid ett tillfälle bodde vi hos Harald Linder och reste med honom i landet. Han byggde upp en fin försöksplats på Columsa farm. Vid samma resa gjorde vi en tur till Nairobi och reste där omkring till flera av dess fina naturreservat. Jag gjorde biståndsresor även till Zambia och Zimbabwe.

Mitt samarbete med flera jordbruksministrar ledde också till en hel del resor utrikes med dessa av hög klass bl.a. att diplomater tog emot från ambassaderna och visade oss omkring. Den första av dessa gjordes till Ryssland 1958 med Gösta Netzen och där deltog även Norup, Harald Håkansson m.fl. Vi reste till Moskva, Krim, Kiev, Jalta och på hemvägen över Leningrad med dess fina palats. Resan gav inblick i jordbruk.

Med jordbruksminister Eric Holmkvist fick jag 1962 en resa till Ryssland. och där Krim och Jalta. Vidare besöktes även Kasakhstan med dess stora jordbruk på marker som nyligen uppodlats och såtts med vete. Jordlagret var ganska tunt för långvarigt bruk. Holmkvist sökte få tillstånd för forskningssamarbete med ryssarna och en kommitté bildades rörande växtförädling. Jag blev ordförande i denna ett antal år. Gav inte så mycket. Vi fick ta emot ryssar hemma i vår bostad och på Ultuna.

Erik Holmkvist anordnade en resa 1964 till USA, där jag fick delta tillsammans med bl. a. Per Sköld och Ingvar Widén. Vi började i Los Angeles och besökte San Fransisco, svenskbygder i Minnesota, Iowa State University, med flera platser och avslutade i New York.

Jordbruksminister Ingemund Bengtsson anordnade en resa 1973 till Tanzania för rektorerna vid jordbrukets högskolor med avsikt att de skulle nära samarbeta med varandra. Därvid besöktes en rad byar t.o.m. uppe vid Kilimanjaro. Resan avslutades i Dar Es Salaam, där vi blev bjudna på middag, som gav oss alla salmonella.

Den sista resan gjordes med jordbruksminister Svante Lundkvist 1984 till Kina - således efter min pensionering. Vi besökte Peking med dess palats och Stora muren. Vidare odlingar i terrasser västerut. Besökte även Shanghai och Kanton och därifrån till Hongkong och Singapore. Dessa resor var naturligtvis intressanta och avkopplande och gav goda inblickar i olika länders förhållanden och folk.

Som avkoppling skall väl också räknas de fester av olika slag vi fått uppleva. Högtidligheter, med promotioner och installationer på Uppsala universitet och sedan middag med dans Blå rikssalen. Sedermera med förrättningar ute på Ultuna och buss in till rikssalen. Glada fester med studenterna vår och höst. Då anmodades jag att uppe på fönstren i syltan sjunga punsch-visan. Ibland påfrestande på andra sätt genom att jag måste hålla välkomst- eller tacktal. Det får ju inte bli alltför banalt i kretsen av inbjudna deltagare. Men studenterna var också krävande. Jag minns många sådana - Peter Edling, Peter Sylva, Christer Nilsson, Björn Sundell, Thomas Persson, Gabriella Hammarskiöld -- Studenterna på Ultuna var från början en mycket liten kår. När jag kom dit var det endast 20 i årsintag. Nu tas på lantbrukssidan närmare 140-tal in, varav nästan hälften är kvinnor. Vid SLU har utbildningsprogrammet växt enormt under senare år. Med utbildning i veterinärmedicin, skogsbruk, landskapsarkitektur, trädgårdsbruk, naturvetenskap i allmänhet. Totalt nu ca 450 studenter per årskurs.

En viktig avkoppling var sedan 20-årsåldern, då jag fick tillgång till bibliotek, varit läsning av

litteratur av skilda slag. Den utnyttjades särskilt då arbetet varit hårt och konfliktfyllt. Då framför allt deckare, särskilt engelska. Men också skönlitteratur av blandat slag - biografier, historiska böcker. Uppskattade var skrifter av Frans G. Bengtsson, Piraten, Alf Henriksson, Moberg Och nu på gamledagarna sitter Inga och jag mycket ofta med en bok i handen. Den främsta och kanske mest betydelsefulla avkopplingen för mig och min familj tror jag ändå har skett under den årliga semestern i Haverdal. Där har vi byggt upp två sommarhus på en tomt, som inköpts från den nannesonska släkten, som hade en gård i Harplinge med marker ner till havet. Där har vi kunnat njuta av Hallands underbara natur, som visserligen utnyttjats för stenbrytning och bildat klippor och hål, men som ändå trasten sjöng för oss från morgon till sena kvällar. Där vi fått uppleva fantastiska solnedgångar i västerhavet, men även stormar med regn och åska. En gång lyfte en tromb av taket på det stora huset.

SAMMANDRAG

Låt mig här särskilt peka på den analys av jordbrukets effektiviseringsvägar jag gjorde 1963, (SOU 1963:66), vilken faktiskt lade grunden till snabb utveckling av jordbrukets struktur och ekonomi och drift. Detta har redovisats i ett meddelande från länsförsäkringar 1991 "Jordbrukets strukturella och driftsmässiga utveckling". I mina uppdrag som rektor var det främst fråga om samordning inom och av högskolorna. Men i samband därmed krävdes en omfattande byggenskap. I den kommitté som gjorde planering var jag ledamot (Lup-kommittén) och fick där i flera år brottas med nya byggnadsplaner och sedermera skaffa medel härför. Nästan hela byggnadsbeståndet på Ultuna förnyades eller restaurerades. Dessutom tillkom ett undervisningshus med en särskild aula. Alnarp fick nya byggnader för trädgård, genetik, växtskydd och landskapsplanering. Nya byggnader uppfördes i Skara och Rödbäcksdalen och för skogsfakulteten helt nytt i Umeå. Jag betraktades då av många som den store byggmästaren. En del för stora genom alltför givmilda statsmakter som kompensation för omlokaliseringen o.d. Det formella och reala ansvaret för byggenskapen låg i händerna på byggnadsstyrelsen, med den driftige Harry Törnqvist som chef. Han blev därför VM Doktorhc. Den arkitektoniska utformningen innebar, som beskrivits av Jonas Oscarsson i skriften Ultunas arkitektur, betydande svårigheter. Det gällde att i områdets specifika natur, verksamheter långt tillbaka skapa en samordning med äldre bebyggelse och det nya universitetets krav på expansion, flexibilitet och funktion. Det ledde till en rätt splittrad bild där ett stort undervisningshus med aula och bibliotek bredvid den bevarade stenladugården fick utgöra centrum. Den gamla herrgårdsbyggnaden, som nästan var K-märkt, låg då i splendid isolation och blev alltjämt rektors ämbetsrum. För att motverka detta bosatte jag mig med familj på Ultunas röda bostadshus upp på åsen. I den byggnadstekniska utformningen gjorde tyvärr byggnads- styrelsens ingenjörer en hel del misstag, vilket efterhand medfört en hel del problem i arbetsmiljön och snabb förslitning varför flera byggnader nu måste rivs eller förnyas.

Samordningen av högskolorna på 1970-talet var ett konfliktfullt och ansträngande projekt, som jag var mycket starkt engagerad i. Det ledde till bildandet av Sveriges lantbruksuniversitet, som jag betecknas dess skapare i Skriften Sammanhang, SLU Produktion 1977. Även därefter hade jag ett flertal uppdrag, vilket ovan redovisats.

I den stora skalan har än större händelser inträffat. Vi har fått uppleva två världskrig omkring oss och ett flertal mindre krig och konflikter. Det har skett enorm teknisk utveckling i elektronik, transporter med tåg, bil, flyg, båt, och månfärder. Nu slutligen en teknisk kontakt med planeten Mars. Detta har gett oss radio, TV, internet med stora möjligheter till kontakter med människor världen över. Även livsmedelsförsörjningen har påverkats och i stort blivit mera gynnsam för människans hälsa och välbefinnande. Detta samtidigt med ett snabbt och kraftigt uppsving av den ekonomiska tillväxten och standarden. Men än finns många fattiga länder och folk, framför allt i Afrika, Indien och Kina och onödigt även i USA och vårt land.

Den tekniska utvecklingen har i våra dagar följts av ett slags ragnarök med koldioxidsmutsning av

atmosfären, vilket i sin tur lett till klimatförändring – på vissa håll torka och markförstörelse. På andra håll förurning och översvämningar. Och alltjämt jordbävningar med stor förödelse. Miljöfrågorna har blivit stora problem för växter och djur och för människorna även i välbärgade områden. De kommer i fortsättningen bli lika viktiga som de ekonomiska i utvecklingsarbetet.

Men problemen är stora - oändliga kanske. Vid FN:s toppmöte i juni 2008 konstaterades att närmare en miljard människor fortfarande lider av hungersnöd och fattigdom: ändå beräknas jordens befolkning öka med 3 miljarder fram till 2050. Samtidigt är det uppenbart att jordens växtlighet och naturresurser i övrigt sinar på många områden samtidigt som biobränsle tas i anspråk som drivmedel istället för mat. Detta har nu resulterat i starkt stigande priser på mat och trä. FN föreslår omfördelning mellan rika och fattiga liksom barnbegränsning i större omfattning. Detta leder till politiska oroshärddar och större våldsamheter. De framstående forskarna Samuel P. Huntington och Jared Diamond varnar för civilisationernas kamp och undergång. Men vår erfarenhet sedan Darwins tid visar att grundläggande studier av jordens materia plötsligt kan ge explosioner av nya framkomstvägar och kanske kan ge en grön revolution även i Afrika och andra utvecklingsländer. Detta kräver också tillämpningar i fält. Den snabba utvecklingen i vård och läkemedel som vi sett senaste århundradet kan ge möjlighet att tämja de stora folksjukdomarna, vilka alltjämt finns i vår värld.

Allt detta liksom utbildningen i Lund och verksamheter på LUI i Stockholm krävde förflyttningar av bostäder runt om i landet, vi har faktiskt avverkat 10 olika bostäder. I många fall ganska goda investeringar, särskilt den i Haverdal. Nu finner vi oss väl tillrätta på Luthagen i Uppsala.

SLUTORD

Denna uppsats eller historia har fått rubriken "en smålänningsträvsamma liv". Varför detta och hur var det med det livet?

Jag ville i min ungdom skaffa mig någon annan verksamhet än den som min far och farfar haft såsom småbonde på det småländska höglandets steniga marker. Detta krävde givetvis kunskaper och erfarenheter, som med min bakgrund inte gav några feta sparvar som flyter in i munnen. Det först uppställda målet var ytterst ansträngande, särskilt som det måste påskyndas av ekonomiska skäl. Men jag lyckades med en doktorsgrad i ekonomi, vilket gav möjligheter att göra en insats i den sektor i samhället jag hamnat i. Denna var för övrigt förknippad med svårigheter att följa dåtidens snabba utveckling. Men professorsbefattningen på Ultuna öppnade dessa möjligheter. Inte bara genom utbildning av studenter, som kunde ges kompetens i nya metoder och system, utan också genom egna studier av effektiviseringsvägar i jordbrukets praktiska verksamhet och även i dess utbildningsanstalter. Sådana förändringar möter till en början motstånd och kräver fortsatta hårda och ibland konfliktfyllda insatser av deras upphovsman. Framför allt blev detta fallet på den plattform jag sattes på av kolleger och medarbetare, dvs., rektor på Ultuna lärosäte. Där var behovet av samordning framträdande mellan var och en av dessa som mellan skilda verksamheter inom desamma. Det förutsatte också ekonomiska resurser såväl för personaluppbyggnad som för lokaler och teknisk utrustning. För de senare krävdes goda kontakter med stat och näringsliv. Jag lyckades med samordningen och resursanskaffningen i rätt hög grad. Men det skedde med stora ansträngningar i många decennier med stora insatser av goda medarbetare och även med min familj. Var det värt detta? I den stora skalan ledde det till bildandet av SVERIGES LANTBRUKSUNIVERSITET. Jag tror att många i dag anser detta har blivit ytterst betydelsefullt för näringarna och deras omvärld - inte minst såsom behov och marknad nu utvecklats. Det har givetvis givit även mig tillfredsställelse. Men konsekvenserna för familjen och mina närmaste? Framför alla deltog ju Inga i denna process. Hon uppgav sin yrkeskarriär och blev den starka kraften bakom mig. Som jag inledningsvis påtalat tror jag att hon ibland ansett att jag inte stött henne eller tagit omsorg om henne på vederbörligt sätt. Men det hade kanske inte varit bättre om jag valt en annan och lugnare arbetsbana. Jag är ju inte så charmfull överlag. Barn och efterkommanden

har ju om inte direkt blivit misskötta så har de fått klara sig själva utan min särskilda medverkan. Men de har ju ändå utvecklats bra både i yrkeslivet och i familjerna. Barnbarnsbarnen är underbara. Alla har vi fått möjligheter till resor och upplevelser av olika länder och folk. Gemensamt har vi alla funnit ett smultronställe i Haverdal av sjö och berg, som jag tror ha gett styrka att fortsätta på olika håll.

LITTERATUR KRING SLU

G.A. Saemund och T., Lagerstedt Traditionens ande talar, LT 1945 Lantbrukshögskolan 100 år, Uppsala 1949

Svensk veterinärhistoria, Skara 1960

Bot för boskaps sot, Skara 1978

Lantbrukets högskola 50 år, Uppsala 1979

Skogshögskolan 150 år, SLU skrifter nr 9, Uppsala 1978

Vårt lantbruksuniversitet. En bok till Lennart Hjelm, SLU skrifter nr 9

SLU Produktion

Lennart Hjelm Från kungsladugård till lantbruksuniversitet

SLU Produktion 1977

Lennart Hjelm Lärdom på Ultuna, Uppsala stads historia VI:5 Uppsala 1981

Sammanhang, SLU Produktion 2002

Torsten Andersson SLU:s sektorsansvar Dn 1998:62

BILAGA LENNART HJELM

UTBILDNING, VERKSAMHET, UPPLEVELSER, UTMÄRKELSER

Född 26 mars 1915 i Lemnhults socken, Jönköpings län. Föräldrar lantbrukaren Robert Hjelm med maka Ellen, född Rosander. Maka Ingegerd (Inga) född Gustafsson. Uppväxt i Hultsfred, genomgått Sörängens folkhögskola, utbildad till sjuksköterska UAS.

Utbildning

Folkhögskola, Sörängen 1932/33 och 1934/35 Lantmannaskola, Tenhult 1933/34 Specialgymnasiet Vilan, Åkarp 1935-37

Lantbrukspraktik på gårdar i Småland, Skåne och Uppland

Agronomutbildning med agronomexamen vid lantbrukshögskolan 1941 Agr. lic. examen i lantbruksekonomi och nationalekonomi 1946 Agr. dr. vid lantbrukshögskolan 1948 - promotion 1949

Anställningar

Amanuens vid lantbruksstyrelsen 1941

Amanuens och aktuarie vid statens livsmedelskommission 1941-43 Forskare vid statens

Forskningskommitté för lantmannabyggnader i Lund 1943-49

Avdelningschef vid Sveriges lantbruksförbund och jordbrukets utredningsinstitut 1949-55/

Professor i lantbrukets företagsekonomi vid lantbrukshögskolan 1955-77

Rektor vid lantbrukshögskolan 1963-77

Rektor vid Sveriges lantbruksuniversitet 1977-82

Sakkunnig och expert utsedd av jordbruksdepartementet att företräda Sverige inom OECD:s kommitté för Jordbrukets ekonomiska frågor, vilket krävde ett 20-tal sammantraden till OECD i Paris.

Expert i EEC:s kommitté för ekonomisk analys av Jordbrukets utveckling inom EEC med sammankomster i Genève

Läroböcker och informationsskrifter

Driftsekonomska beräkningar i jordbruket. Stockholm 1955

Lantbrukets driftekonomi. Stockholm 1956

Lantbruksekonomi, Stockholm 1959 och 1960

Artiklar i lantbruks- och dagspress

Se förteckning upprättad av Joosep Nöu. Totalt omfattar den redovisning av ca 150 artiklar under åren 1942-2002. Framförallt rör det sig om lantbruksekonomiska, lantbrukspolitiska och forskningspolitiska frågor samt återgivande av forskningsresultat. Ofta har det också varit underlag för föredrag ute i landet.

Forskning och större undersökningar

Ett tiotal rapporter rörande jordbrukets byggnads- och planeringsfrågor utförda via statens forskningskommitté för byggnadsforskning i Lund. Vid sidan därav licentiatavhandling med titeln :

Jordbrukets byggnadskostnadsindex 1947 samt Doktorsavhandling med titeln: Den

jordbruksekonomiska kostnadsberäkningens innebörd och grundförutsättningar, 1948

Meddelande från jordbrukets utredningsinstitut 1949-55: Studier i det svenska jordbrukets lönsamhet

Kostnadsanalys för driftsekonomska syften Avkastningsvariationen som riskfaktor i jordbruket

Undersökning rörande Jord- och skogsbrukets relativa lönsamhet

Det svenska jordbrukets effektiviseringsvägar. SOU;1963:66

Från kungs ladugård till lantbruksuniversitet, Uppsala 1977

Lärdom på Ultuna, Uppsala 1986

Jordbrukets strukturella och driftsmässiga utveckling , Uppsala 1001 Omvärldsanalys för

livsmedelsforskning i Sverige, Uppsala

livsmedelscentrum 1992

Att generera ekonomisk tillväxt och utveckling i näringslivet, särskilt i jordbruket. Skrift nr 78, SLU:s ekonomiska institution

Forskning och högre utbildning inom lantbruket i de nordiska länderna, Skrifter nr 10 och 11 SLU:s allmänna skrifter 1991-94 Sveriges lantbruksuniversitets tillkomst och utveckling i 25 år Uppsala 1992

Utredningar

Ledamot, sakkunnig, expert eller ordf. i följande utredningar:

Utredning ang. rationaliseringens inverkan på jordbrukets arbetskostnader 1945-46

1945 års biltraktorsutredning

1955 års jordbruksutredning

1952 års utredning ang. den jordbruksekonomiska undersökningen

1955 års utredning ang. objektiviteten i forskning och försök på växtnäringsområdet

1955 års molekylärbiologiska utredning

1965 års utredning om Norrvikens trädgårdar

1966 års utredning om veterinärhögskolans lokalisering

1968 års utredning om växtförädlingsverksamheten av frukter och bär

1961 års jordbrukstekniska utredning

1962 års jordbruksutredning

1972 års utredning om växtskyddsverksamheten

1972 års utredning om förvaltning av lantbrukshögskolan och SVA

1975 års utredning av jordbrukets högskolors institutionella organisation

1988 års utredning om skogs- och jordbrukets forskningsråd

1981 års utredning om jordbrukets prisreglering

1982 års utredning om livsmedelsforskningen

1982 års utredning om biståndspolitiken

1984 års utredning om svensk växtförädlings samverkan

1985 års utredning om trädgårdsforskningen

1968 års utredning om samverkan i Uppsala inom livsmedelsområdets forskning

Styrelser och nämnder

Sekreterare i NJF:s ekonomiska sektion 1947-56.

Ledamot och senare ordförande i NJF:s svenska avdelning 1951-556 Ledamot i IFAP:s expertkommitté för pris- och lönsamhetsberäkningar i jordbruket 1951-55

Ledamot i nationalbudgetdelegationen 1951-54

Ledamot i regeringens livsmedelsberedning 1978-82

Ledamot i regeringens forskningsberedning 1964-70 och 1979-82 Ledamot i svenska FAO-kommittén 1976-83

Ledamot i styrelsen för jordbrukets utredningsinstitut 1957-75

Ordf. i styrelsen för Balsgårdsinstitutet 1959-71

Ordf. i styrelsen för statens lantbrukskemiska laboratorium 1967

Ordf. i Jordbrukstekniska institutet 1968-83

Ledamot i lantbruksekonomiska samarbetsnämnden 1955-80

Ledamot i lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning 1954-62

Ledamot i samhällsvetenskapliga forskningsrådet 1960-65 Ledamot i riksbanksfondens styrelse 1963-72

Ledamot i jordbrukets forskningsråd 1967-81

Ledamot i FRN 1970-78

Ledamot i LUP- kommittén för jordbrukets högskolor 1970-82

Ordf. i Lammska stiftelsen 1973-82

Ledamot i växtförädlingsnämnden 1979-82

Ordf. i LRF:s planeringsråd för dess utredningsinstitut 1980-89 Ordf. i länsförsäkringars forskningsråd 1982-89

Ordf. i styrelsen för Uppsala livsmedelscenter 1990-95

Sakkunniguppdrag

Tillsättning av professorerna i Skogsekonomi vid skogshögskolan

Lantbruksekonomi vid Den Kgl Veterinaer- og landbohøjskole Arbetsmetodik och teknik vid lantbrukshögskolan

Marknadskunskap för sågade trävaror vid SLU

Biståndsverksamhet

Ordf. i SIDA:s kommitté för utveckling av ett biståndsprojekt på jordbrukets område i Etiopien (Cado- projektet)

Ordf. i nämnden för lantbrukshögskolans och sedermera SLU:s u-landsverksamhet 1968...;85 utredning åt SIDA ang. den ämnesinriktade verksamheten sakkunnig åt världsbanken ang.

jordbrukets försöksverksamhet i Indien 1979, 1980, 1981 med omfattande resor vid indiska lantbruksuniversitet (Inga följde med)

Sakkunnig åt SIDA ang. översyn av utbildning på jordbruks och skogsbrukets områden i Zambia

Akademier och samfund

Kungl. skogs- och lantbruksakademien 1958. preses 1984-87 Patriotiska sällskapet 1968

Karl Johans förbundet 1956

Kungl. vetenskaps societeten i Uppsala 1969

Kungl. vetenskaps samhället i Uppsala 1972 Lantbruksvetenskapliga samfundet i Finland 1967

Gastronomiska akademien 1972

Belöningar

Hedersledamot i Uppsala läns hushållningssällskap Kommendör av Nordstjärneorden 1969

Äresmedlem av NJF 1973

Hedersledamot i Smålands nation i Uppsala 1978 Hedersledamot i Lantbrukshögskolans studentkår

1976 H.M. Konungens medalj i 12 storleken 1980

AFD.hc vid Agrc forstfakulteten, Helsingfors universitet

FD.hc vid samhällsvetenskapliga fakulteten, Uppsala Universitet VMD. hc vid veterinärmedicinska fakulteten, SLU

TRF:s guldmedalj 1981

Uppsala kommuns guldmedalj 1984

Guldmedalj vid Warszawas jordbruksuniversitet 1989

Hedersledamot och guldmedalj vid Kungl. Skogs- och lantbruksakademien